

Skrytá krása Javoříčských jeskyní

Petr Zajíček

V naší republice je otevřeno čtrnáct veřejnosti zpřístupněných jeskyní, o které pečuje a které provozuje státní příspěvková organizace, Správa jeskyní České republiky. Každá z těchto cenných podzemních přírodních památek je svým způsobem charakteristická, každá z nich

je významná. Některé z jeskyní patří k unikátním archeologickým lokalitám, jiné prodělaly pestrý geologický vývoj. Většina z nich se může pochlubit i bohatou krápníkovou výzdobou. Z tohoto pohledu jsou bezesporu nejkrásnější Javoříčské jeskyně.

Hůlkové stalagmity v Sutovém domě. Foto Petr Zajíček

Nejrozsáhlejší jeskynní systém střední a severní Moravy se nachází v jednom z několika ostrůvků devonských vápenců v Zábřežské vrchovině nedaleko známého hradu Bouzov. Oblast zvaná Javoříčský kras se rozprostírá v pruhu dlouhém 7 kilometrů a širokém maximálně 1,5 kilometru. Je v něm evidováno 52 jeskyní. Jen několik z nich však bylo známo v historických dobách před příchodem průkopníků prvních speleologických průzkumů. K nim patřily např. tři jeskyně zvané Průchodnice, protínající stejnojmenný úzký skalní hřeb, či mohutná skalní brána Zkamenělý zámek v nejvýraznějším krasovém masivu Javoříčského krasu, v kopci Špraněk. Byla to však i jeskyně Svěcená díra situovaná blíže k vrcholu Špraňku, která se nakonec stala klíčem k objevu Javoříčských jeskyní. Dvaadvacet metrů dlouhá sestupná chodba, jejíž prostory jsou dnes významným zimovištěm letounů, byla známa od nepaměti a šířily se kolem ní legendy. První písemná zmínka o této jeskyni pochází z roku 1873. Přestože lidé později tušili, že by mohla mít souvislost s nedalekou propastí Zátvořice a dalšími podzemními prostory pod Špraňkem, zájmu krasových badatelů unikala. Asi i proto, že v krasové oblasti kolem Javoříčka tolik nepůsobili. Pozornost speleologů či archeologů byla od druhé poloviny 19. století zaměřena na jeskyně v nedalekém krasu Mladečském. Od roku 1911 byly elektricky osvětleny a veřejnosti zpřístupněny Mladečské jeskyně a krasové jevy kolem Bouzova tak zůstávaly nadále opomíjeny. Možná to bylo dobře.

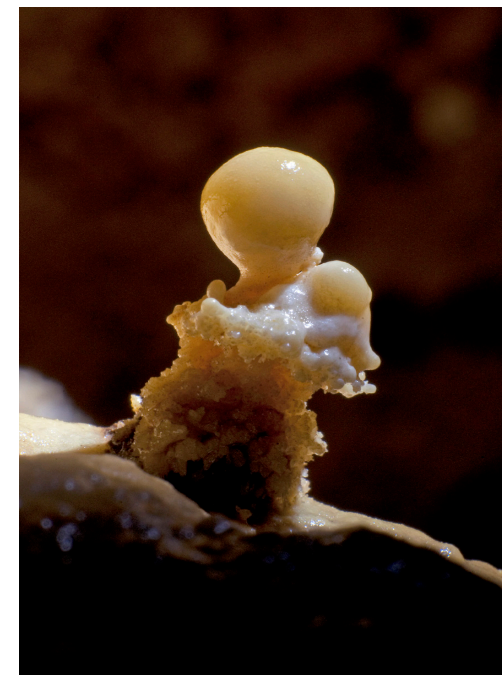
Až v polovině 30. let 20. století začal v oblasti působit místní lesní správce Vilém Švec. O krasové jevy se zajímal a navíc terén dobře znal. Podnikal výpravy do tehdy známých jeskyní Javoříčského krasu a na základě vlastních pozorování a úvah začal na podzim 1937 s výkopovými pracemi. Nejprve zkusil štěstí na dně propasti Zátvořice. Kdyby zde setrval déle, patrně by objevil podzemní prostory pod Špraňkem velmi snadno. Prací zde však zanechal a přesunul se na dno jeskyně Svěcená díra. V ní byl úspěšnější. Začal se svými spolupracovníky pronikat do několik desítek metrů hluboké puklinové pro-

Excentrické výrůstky v podobě korálů. Foto Petr Zajíček

pasti, která ústila do horizontální chodby. V následujících týdnech pak objevitelé pod Švecovým vedením postupovali velice složitou spleť těžce průstupných chodeb, propastí, plazivek a komínů. Dodnes je zarážející, jak dokázali hledat cesty touto částí jeskyně nazývané Objevná cesta. Její průstup je i pro dnešní speleology s moderním lezeckým vybavením velmi náročný. Badatelé během postupu objevili několik zajímavých prostor, z nichž největší byl dóm pojmenovaný Kostel. Snad největší záhadou byl jejich závěrečný průnik Objevnou cestou, asi 25 metrů vysokým zvonovitě se zužujícím komínem s převislými klukými stěnami. Otvor jeho vrcholu přecházel v šroubovitě stočenou vertikální rouru o rozměrech, které lze považovat za hranici průleznosti pro speleology subtilnějšího vzrůstu. Co tehdy vedlo objevitele právě sem, když cest k dalšímu průniku bylo více? Jediným možným vysvětlením je průvan. Komín se jim podařilo po mnoha-hodinové cestě překonat a jejich výkon je ze speleoalpinistického hlediska naprosto fascinující. To už byl duben roku 1938 a po překonání komínu stanuli objevitelé na skalní hraně, která přecházela v nehlubokou propast. Tehdy netušili, co se za ní nachází. Museli se vrátit komínem dolů

a pak celou Objevnou cestou, protože neměli provazový žebřík ani lano a navíc jim dohasínala světla. Po této náročné akci hlavní protagonista průzkumů a objevů onemocněl vyčerpáním. Jeho kolegové, A. Brosinger se synem a Švecovi synové Vilém a Bedřich, se dne 12. 4. 1938 na konečné místo vrátili s potřebným vybave-

Drobný excentrický výrůstek. Foto Petr Zajíček

ním, sestoupili neznámou propastí asi 15 metrů hluboko a po té se dostali do obrovské prostory s mimořádně krásnou a bohatou krápníkovou výzdobou. Podle

Excentrické krápníky v jeskyních Míru. Foto Petr Zajíček

Suťový dóm s bohatě zdobeným stropem. Foto Petr Zajíček

tří mohutných, několik metrů vysokých stalagmitů byla prostora pojmenována Dóm gigantů. Během několika akcí byly všechny další dostupné prostory prozkou-

mány a poprvé zmapovány synem Viléma Švece Vilémem mladším. Byl tak objeven Suťový dóm s neméně krásnou krápníkovou výzdobou. Také se podařilo zjistit, že vrchol suťového kuželu v této prostoře komunikuje se dnem propasti Zátvořice. Byl proto otevřen nový vchod a za měsíc od objevů byly Javoříčské jeskyně provizorně zpřístupněny pro veřejnost.

Nový objev vyvolal mezi odbornou i laickou veřejností velký ohlas. Jeskyně postupně navštívila řada známých vědců, jako např. Radim Kettner, František Vitásek nebo Josef Kinský. Zároveň s dalšími zpřístupňovacími pracemi, kdy bylo provedeno propojení z Dómu gigantů přes Pohádkové jeskyně do Svěcené díry (aby se nemuseli návštěvníci vracet stejnou cestou zpět), pokračovaly i další průzkumné práce, na nichž se podílelo postupně několik jeskyňářských skupin. V 50. letech pak začal tyto práce koordinovat náš významný geomorfolog a speleolog Vladimír Panoš. Jeho spolupracovníci pronikali nejprve do spletitého labyrintu propastí a chodeb v oblasti Suťového dómu a dómu Gigantů (Lví, Medvědí a Vlíčí jáma), později se zaměřili i na protilehlé chodby ve Svěcené díře. V roce 1958 se jim zde podařilo proniknout do rozsáhlých prostor Javoříčských jeskyní, které byly nazvány jeskyně Míru. Pěkně zdobené horizontální chodby byly připojeny k prohlídkové trase a roku 1961 byla na jejich konci proražena štola na povrch. Od té doby se rozsah návštěvního okruhu podzemím Špraňku prakticky nezměnil. Zato speleologické průzkumy nadále pokračovaly a úspěšně pokračují i v dnešní době. K nejvýznamnějším novodobým objevům patří prostory odkryté v letech 1983–1984 v jeskyních Míru. Systém chodeb ústí do největšího prostoru Javoříčských jeskyní, Olomouckého dómu s délkou 120 metrů. Nelze opomenout ani prolongace v systému Lví jámy, kde se jeskyňáři dostali až 60 metrů hluboko pod úroveň horního patra jeskynního komplexu. V současné době má celý systém délku všech prostor přes pět kilometrů.

Na vzniku a vývoji jeskynních prostor pod Špraňkem se podílely toky Špraňku

a Javoříčky. Ty postupně vytvořily podél tektonických poruch ve vápencovém bloku soustavu vzájemně propojených chodeb. Na křížení puklin pak docházelo během opakovaného zemětřesení ve druhé polovině třetihor k řízení prostor a vzniku mohutných dómů a krasové toky se postupně zahluhovaly. Vznikl tak složitý třípatrový jeskynní systém, v jehož prostorách se díky optimálním podmínkám v závěrečné fázi vývoje utvářela bohatá krápníková výzdoba. A protože všechny přirozené vchody byly uzavřeny sutí, jeskyně nebyla lidem dlouho známa. I tento aspekt lze vyzdvihnout jako pozitivní, protože nedocházelo ke svévolnému poškozování krápníkové výzdoby jako v jiných, od nepaměti přístupných jeskyních. Krápníková výzdoba je v Javoříčských jeskyních bohatá jak co do četnosti, tak do rozmanitosti forem. Jen v Suťovém dómu, který je na začátku prohlídky, ani nelze všechna zákoutí s krápníkovými uskupeními postihnout během jedné návštěvy. V jeskyních Míru jsou bohatě vyvinuty i vzácnější excentrické formy výzdoby, které narůstají jakoby proti zákonům gravitace. Jeskyně, která má od loňského roku novou provozní budovu, nabízí dva návštěvní okruhy v délce 360 a 790 metrů. Stálá průměrná teplota vzduchu se pohybuje od 7 do 8 stupňů.

Návštěvníci dnes vstupují do jeskyně umělým vchodem a z části upravenou chodbou, na jejímž začátku je pamětní reliéf s podobiznou objevitele Viléma Švece. Vstupní chodba ústí do Suťového dómu. Mohutná prostora s rozlohou 2000 m² souvisí s propastí Zátvořice a má překrásnou bohatou krápníkovou výzdobu. Zvláště stropní část je působivá lesem stalaktitů různých forem a velikostí. Dno pokrývá balvanitá suť, kde je možno spatřit sněhobílé nátekové kupy. Ze Suťového dómu ústí systém propastí Lví jáma, jehož celková hloubka je přes 60 metrů. Prohlídková trasa však pokračuje překrásně zdobenou vysokou chodbou do impozantního Dómu gigantů. Mohutné protažené prostroje dominují přes 4 metry vysoké stalagmity a stěna pokrytá sintrovými náteky a kaskádami, tzv. Niagarský vodopád. Panoramatický pohled na Dóm

gigantů díky scénickému osvětlení skýtá visuté schodiště, které pak návštěvníky zavede do Pohádkových jeskyní. Chodby menších rozměrů zdobí pestré a barevné

formy krápníkových útvarů. Je tu možné spatřit např. lesy tenkých brčkových stalaktitů, kulovité, tzv. sférolitické stalaktity, sintrové hrázky, jezírka a také unikátní

Bohatá krápníková výzdoba. Foto Petr Zajíček

Malebné zákoutí na kraji Dómu gigantů. Foto Petr Zajíček

průsvitný útvar „Záclona“. Chodba Pohádkových jeskyní vede do Svěcené díry, kde končí krátký prohlídkový okruh a návštěvníci vystupují původním vchodem na povrch. Dlouhý prohlídkový okruh pokračuje přes tzv. Panenskou jeskyni do tří na sebe navazujících chodeb jeskyní Míru: chodby Špraněcké, Vojtěchovské a Březinské. Tyto prostory mají již odlišný charakter. 1–4 metry široké a místy až 10 metrů vysoké chodby mají také velmi bohatou krápníkovou výzdobu. Typickou krápníkovou formou jeskyní Míru jsou excentrické krápníky, tzv. heliktity, které je možné spatřit

zvláště ve stropních částech chodeb. Chodba se lomí v Závrtovém dómu, kde se prostory rozvětvují různými směry. Podle jedné teorie zde docházelo k dávnému soutoku potoků Špraněk a Javoříčka, forma některých prostor však ukazuje spíše na rozvodí. Pravděpodobně tu asi docházelo k oběma hydrografickým variantám v různých vývojových fázích jeskyně. Ze Závrtového dómu vede také veřejnosti nepřístupná chodba do největšího prostoru Javoříčských jeskyní – Olomouckého dómu. Návštěvní trasa ale pokračuje kolem útvaru U Koně a odbočky k Černé

propasti. I v těchto částech se nachází rozsáhlý systém prostor, které jsou přístupné pouze speleologům. Zde také prohlídka končí, návštěvníci vycházejí na denní světlo uměle proraženou štolou.

Javoříčské jeskyně patří k nejkrásnějším přírodním unikátům České republiky. Jsou součástí národní přírodní rezervace Špraněk, která byla vyhlášena v roce 1949. Jeskyně mají v zimních měsících omezený návštěvní provoz, protože jsou významným zimovištěm letounů. Ročně je navštíví téměř 50 000 turistů.

Krápníkový útvar „Záclona“. Foto Petr Zajíček

Stalagmit „Křtitelnice“ v Sufovém dómu. Foto Petr Zajíček

Sufový dóm. Foto Petr Zajíček

Nová provozní budova Javoříčských jeskyní. Foto Petr Zajíček